

Sygn. akt I ACa 1151/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 września 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Beata Byszewska (spr.)

Sędziowie: SA Romana Górecka

SO (del.) Paulina Aslanowicz

Protokolant: sekretarz sądowy Marta Puskarska

po rozpoznaniu w dniu 8 września 2016 r. w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa (...) spółki akcyjnej z siedzibą w Ł.

przeciwko (...) Publicznemu Szpitalowi (...) im. prof. W. (...) z siedzibą w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 21 stycznia 2014 r., sygn. akt I C 1185/13

I. oddala apelację,

II. zasądza od (...) spółki akcyjnej z siedzibą w Ł. na rzecz (...) Publicznego Szpitala (...) im. prof. W. (...) z siedzibą w W. kwotę 11866 zł (jedenaście tysięcy osiemset sześćdziesiąt sześć złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Paulina Aslanowicz Beata Byszewska Romana Górecka

I ACa 1151/16

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 19 lipca 2013 r. (...) S.A. z siedzibą w Ł. wniosła o zasądzenie od (...) Publicznego Szpitala (...). W. (...) z siedzibą w W. kwoty 147.300,52 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wytoczenia powództwa do dnia zapłaty oraz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Nakazem zapłaty z dnia 30 lipca 2013 r. wydanym w postępowaniu upominawczym Sąd Okręgowy w Łodzi uwzględnił w całości żądanie pozwu.

W dniu 19 sierpnia 2013 r. strona pozwana złożyła sprzeciw, w którym zaskarżyła przedmiotowy nakaz zapłaty w całości i wniosła o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powoda na jej rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według obowiązujących przepisów.

Wyrokiem z dnia 21 stycznia 2014 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo, zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów procesu oraz zasądził od (...) S.A. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 5.524 zł tytułem nieuiszczonej części opłaty od pozwu .

Powyższy wyrok zapadł po dokonaniu przez Sąd Okręgowy następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

Dnia 8 czerwca 2011 r. pomiędzy (...) Publicznym Szpitalem (...) W. (...) z siedzibą w W. (dalej jako Szpital) a (...) spółką z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W. (dalej jako A. (...)) została zawarta umowa nr (...), której przedmiotem była dostawa tlenu medycznego wraz z dzierżawą butli, sukcesywnie, w okresie 12 miesięcy od daty zawarcia umowy. Wartość przedmiotu umowy strony określiły na kwotę brutto 664.031,74 zł, która nie mogła ulec zmianie.

Dnia 20 października 2011 r. pomiędzy Szpitalem a A. (...) została zawarta umowa nr (...), której przedmiotem była sprzedaż i dostawa ciekłego azotu, sukcesywnie, w okresie 12 miesięcy od daty zawarcia umowy. Wartość przedmiotu umowy strony określiły na kwotę brutto 17.650,50 zł, która nie mogła ulec zmianie.

Dnia 20 grudnia 2011 r. pomiędzy Szpitalem a A. (...) została zawarta umowa nr (...), której przedmiotem była dostawa podtlenu azotu wraz z dzierżawą butli, sukcesywnie, w okresie 12 miesięcy od daty zawarcia umowy. Wartość przedmiotu umowy strony określiły na kwotę brutto 30.444,94 zł, która nie mogła ulec zmianie.

Dnia 18 czerwca 2012 r. pomiędzy Szpitalem a A. (...) została zawarta umowa nr (...), której przedmiotem była dostawa tlenu medycznego wraz z dzierżawą butli, sukcesywnie, w okresie 12 miesięcy od daty zawarcia umowy. Wartość przedmiotu umowy strony określiły na kwotę brutto 788.390,95 zł, która nie mogła ulec zmianie.

Dnia 2 lipca 2012 r. pomiędzy Szpitalem a A. (...) została zawarta umowa nr (...), której przedmiotem była dostawa dwutlenku węgla i sprężonego powietrza wraz z dzierżawą butli, sukcesywnie, w okresie 12 miesięcy od daty zawarcia umowy. Wartość przedmiotu umowy strony określiły na kwotę brutto 10.887,26 zł, która nie mogła ulec zmianie.

We wszystkich ww. pięciu umowach (dalej też jako umowy (...)) strony umówiły się, że wykonawca nie może przenieść wierzytelności wynikającej z umowy na stronę trzecią, przyjmując poręczenia lub przekazu w zakresie wynikającym z umowy oraz podjąć jakichkolwiek działań skutkujących przeniesieniem wierzytelności na podmiot trzeci bez pisemnej zgody zamawiającego oraz jego organu założycielskiego, a także nie może udzielić upoważnienia, które skutkowałoby uprawnieniem podmiotu trzeciego do dochodzenia wierzytelności wynikających z umowy.

Dnia 19 listopada 2012 r. A. (...) zawarł z (...) S.A. z siedzibą w Ł. (dalej jako (...) S.A.) umowę gwarancyjną, na mocy której powód zobowiązał się względem swego kontrahenta przeprowadzić w jego imieniu wszelkie czynności prawne i faktyczne mające na celu odzyskanie wierzytelności wraz z należnymi odsetkami za opóźnienie w stosunku do pozwanego. Strona powodowa zobowiązała się, że na skutek podjętych przez nią działań pozwany zapłaci swoje zobowiązania wobec A. (...) do określonego w załączniku (...) terminu, tj. do dnia 30 listopada 2012 r. A. (...) oświadczył, że wierzytelności wobec pozwanego są wymagalne, bezsporne i nieprzedawnione, a (...) S.A. zobowiązała się, że jeżeli w terminie określonym w załączniku (...) (do dnia 30 listopada 2012 r.) przeprowadzona przez nią restrukturyzacja wierzytelności nie doprowadzi do spłaty całości lub części zobowiązań pozwanego, wówczas odpowiedzialna będzie względem A. (...) do wysokości zobowiązań pozwanego. Od tej odpowiedzialności strona powodowa zostanie zwolniona w przypadku naprawienia szkody A. (...), czyli zapłaty równowartości zobowiązań pozwanego na dzień płatności powoda, co wyczerpie roszczenia A. (...) względem (...) S.A. Strony tej umowy postanowiły, że po dokonaniu zapłaty powód nabędzie roszczenie wobec dłużnika.

O zawarciu umowy gwarancyjnej Szpital został poinformowany przez powodową spółkę pismem z dnia 20 listopada 2012 r. Pozwany nie wyraził zgody na zmianę swego wierzyciela. Powołując się na umowę gwarancyjną, w dniu 19 listopada 2012 r. powód zapłacił na rzecz A. (...) za pozwanego kwotę 133.298,96 zł.

Sąd I instancji uznał, że powództwo było niezasadne i podlegało oddaleniu wprost z uwagi na brak legitymacji czynnej powoda do dochodzenia objętej pozwem wierzytelności. Analiza treści postanowień umów zawartych przez Szpital i (...) oraz umowy gwarancyjnej zawartej przez powoda z A. (...) w dniu 19 listopada 2012 r. prowadziła do jednoznacznego wniosku, że powodowi nie przysługuje przymiot wierzyciela w stosunku do pozwanego. W umowach zawartych przez Szpital i (...) strony zgodnie wyłączyły możliwość zmiany wierzyciela, i to również w drodze przelewu wierzytelności, bez pisemnej zgody dłużnika. Zgodnie z art. 518 k.c. podstawienie osoby trzeciej w prawa wierzyciela zachodzi, gdy: po pierwsze, spłata dotyczy cudzego długu, za który osoba trzecia ponosi odpowiedzialność osobistą (np. poręczyciel) lub rzeczową (np. zastawca), po drugie spełniającemu świadczenie służy prawo, przed którym spłacona wierzytelność ma pierwszeństwo zaspokojenia (ograniczone prawa rzeczowe - art. 244, art. 249, art. 250 i art. 310 k.c.). W tych wypadkach pisemna zgoda dłużnika nie jest wymagana. Jednakże, jak wynikało z poczynionych ustaleń faktycznych, w sprawie nie zachodził żaden z wymienionych wyżej wypadków, ponieważ z uwagi na zakaz podejmowania przez wykonawcę wszelkich czynności skutkujących zmianą wierzyciela, po stronie powodowej spółki nie powstało w ogóle zobowiązanie wynikające z umowy gwarancyjnej. Oznacza to, że powód nie może być uznany za podmiot, o którym mowa w § 1 pkt 1 art. 518 k.c., gdyż brak jest podstaw do przyjęcia, iżby (...) S.A. była osobiście odpowiedzialna za dług Szpitala. W tym wypadku, dla skutecznego podstawienia osoby trzeciej (tu: powodowej spółki) w prawa wierzyciela konieczna była zgoda dłużnika (tu: pozwanego Szpitala), pod rygorem nieważności wyrażona na piśmie (art. 518 § 1 pkt 3 k.c.), a poza sporem pozostawało, że takiej zgody pozwany nie wyraził.

Za nieuzasadnione Sąd Okręgowy uznał twierdzenie powoda, iż w okolicznościach sprawy nie doszło do zmiany wierzyciela, lecz do powstania nowego roszczenia przysługującego stronie powodowej wobec pozwanego w oparciu o umowę z dnia 19 listopada 2012 r., której podstawy prawnej (...) S.A. upatrywała nie w przepisach regulujących przelew wierzytelności, czy wejście w prawa zaspokojonego wierzyciela, lecz w treści art. 391 k.c.

Analizując zapisy § 8 ust. 5 i 6 każdej z umów (...), Sąd I instancji doszedł do wniosku, że zgodnym zamiarem stron było zobowiązanie się wykonawcy do nieprzeniesienia na rzecz osoby trzeciej wierzytelności z nich wynikających. Umowa gwarancyjna z dnia 19 listopada 2012 r. w istocie sprowadzała się właśnie do dokonania zmiany wierzyciela pozwanego wbrew zapisom umów łączących A. (...) ze Szpitalem. Brak zgody pozwanego na tego rodzaju czynność prawną skutkującą zmianą osoby wierzyciela Szpitala powodował, że dochodzenie roszczeń z umowy gwarancyjnej ocenić należało jako nadużycie prawa nie zasługujące na przyznanie mu ochrony prawnej (art. 5 k.c.). Profesjonalny podmiot, jakim jest powodowa spółka, przed zawarciem umowy gwarancyjnej winien był zapoznać się szczegółowo z umowami jakimi był związany pozwany ze swoim kontrahentem, a z nich jasno wynikał zakaz podejmowania bez pisemnej zgody Szpitala jakichkolwiek czynności, które w efekcie skutkowałyby zmianą wierzyciela.

Sąd I instancji zauważył, że podobny do ustalonego w niniejszej sprawie, stan faktyczny rozpatrywał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 10/12 (OSNC 2012/10/117), gdzie stwierdził, że pozorna umowa poręczenia, zawarta dla ukrycia umowy przelewu wierzytelności przez wierzyciela zakładu opieki zdrowotnej z podmiotem profesjonalnie zajmującym się obrotem wierzytelnościami i pozasądową windykacją wierzytelności, może naruszać umowny zakaz zawarcia umowy przelewu wierzytelności. Sąd Okręgowy stwierdził, że choć strony zawarły nie umowę poręczenia, lecz „umowę gwarancyjną”, to uznać należało, że umowa ta została zawarta dla pozorów w rozumieniu art. 83 § 1 k.c., tj. dla ukrycia przelewu wierzytelności.

O kosztach procesu Sąd I instancji orzekł na podstawie art. 98 i art. 108 k.p.c.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł powód, zaskarżając go w całości.

Powód zarzucił zaskarżonemu wyrokowi:

1/ obrazę przepisów prawa procesowego, tj.

a/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 57 § 1 k.c. poprzez błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że na skutek umownych zakazów nie powstało w ogóle zobowiązanie wynikające z umowy gwarancyjnej, co miało istotny wpływ na wynik sprawy,

b/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 65 § 1 k.c. oraz art. 83 § 1 k.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego i uznanie, że o pozorności umowy gwarancyjnej świadczy skutek w postaci zmiany wierzyciela, jakim chce stać się powód, chociaż ten skutek nie jest równoznaczny z celem zawartej umowy, tak jak miałoby to miejsce, gdyby zawarto umowę cesji wierzytelności,

c/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędną ocenę zebranego w sprawie materiału dowodowego i uznanie, że art. 518 § 1 k.c. nie ma zastosowania do przysługującego powodowi roszczenia, chociaż podstawą wstąpienia w prawa wierzyciela nie jest bezpośrednio art. 391 k.c., lecz okoliczność faktyczna polegająca na obowiązku zapłaty odszkodowania na skutek realizacji obowiązku wynikającego z umowy gwarancyjnej,

d/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 83 k.c. poprzez błędną ocenę ustalonego w sprawie materiału dowodowego i uznanie, że roszczenie powoda jest niedopuszczalne z uwagi na treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2012 r., III CZP 10/12 (OSNC 2012/10/117), co miało istotny wpływ na wynik sprawy, pomimo, iż nie zostały przedstawione żadne dowody na pozorność zawartej umowy gwarancyjnej,

2/ obrazę przepisów prawa materialnego, tj.:

a/ art. 57 § 1 k.c. poprzez błędne zastosowanie i przyjęcie, że umowny zakaz cesji wiąże osoby trzecie niebędące stroną tej umowy, w sytuacji gdy strony zawarły umowę gwarancyjną,

b/ art. 57 § 1 k.c. w zw. z art. 5 k.c. poprzez uznanie, że dochodzenie przez powoda roszczeń na podstawie umowy gwarancyjnej w sytuacji, gdy kontrahenta i pozwanego łączył umowny zakaz przenoszenia wierzytelności jest nadużyciem przez powoda prawa,

c/ art. 391 k.c. w zw. z art. 518 § 1 k.c. poprzez błędne uznanie, że w razie zapłaty odszkodowania nie ma podstaw do wstąpienia przez gwaranta w prawa wierzyciela w drodze subrogacji ustawowej,

d/ art. 405 i nast. k.c. poprzez jego niezastosowanie, chociaż przedstawiony w sprawie stan faktyczny był wystarczający do zastosowania go do roszczenia powoda,

e/ art. 53 ust. 6 ustawy o zakładach opieki zdrowotnej oraz art. 54 ust. 5 ustawy o działalności leczniczej poprzez błędną wykładnię i zastosowanie polegające na stwierdzeniu, że pojęcie „czynności prawnej mającej na celu zmianę wierzyciela” swoim zakresem przedmiotowym obejmuje również czynność faktyczną polegającą na spłacie przyrzeczonego świadczenia przez osobę trzecią na podstawie art. 391 k.c.,

f/ art. 58 § 1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i bezzasadne przyjęcie, że umowa gwarancyjna była pozorna i miała na celu obejście ustawy o działalności leczniczej.

Wskazując na powyższe zarzuty strona powodowa wniosła o:

- zmianę wyroku poprzez zasądzenie kwoty 147.300,52 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 19 lipca 2013 r. do dnia zapłaty oraz kosztów procesu za obie instancje;

- ewentualnie, uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach procesu za obie instancje.

W odpowiedzi na apelację z dnia 31 marca 2014 r. strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 24 października 2014 r., uwzględniając apelację powoda, zmienił wyrok Sądu Okręgowego i zasądził od pozwanego Szpitala na rzecz powoda kwotę 147 300,52 zł wraz z ustawowymi odsetkami i kosztami postępowania.

Sąd Apelacyjny uznał, że ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji były prawidłowe i przyjął je za własne. Wskazał, że spór stron miał zatem charakter sporu o prawo, dotyczył oceny roszczenia powodowej spółki na gruncie zasadniczo niespornych ustaleń faktycznych. Za nietrafny Sąd Apelacyjny uznał zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. statuującego zasadę swobodnej oceny dowodów.

W ocenie Sądu Apelacyjnego umowa z dnia 19 listopada 2012 r. nazwana "umową gwarancyjną" była umową mieszaną, bo zawierała zarówno zobowiązanie powoda do świadczenia usług windykacyjnych, jak i elementy umowy poręczenia przez zobowiązanie się powoda do uregulowania długu pozwanego wobec A. (...), gdyby pozwany sam świadczenia nie wykonał. Postanowienie § 8 umowy uznał Sąd Apelacyjny za posługiwanie się konstrukcją poręczenia, a nie gwarancji, którego celem było nabycie przez powódkę w drodze subrogacji ustawowej spłaconej za pozwanego wierzytelności.

Sąd Apelacyjny uznał, że umowa gwarancyjna nie miała na celu zmiany wierzyciela, a doprowadzenie przez powoda do zapłaty przez pozwanego Szpitala jego długu wobec swego kontrahenta, albo do realizacji poręczenia udzielonego przez (...) S.A. Zastosowanie konstrukcji poręczenia i wstąpienie poręczyciela w prawa zaspokojonego wierzyciela uznał Sąd Apelacyjny za nieobjęte zakazem z art. 54 ust. 5 u.d.l., jako nie mające na celu obejścia ustawy.

Nadto Sąd Apelacyjny podniósł że nawet gdyby przyjąć, że nie doszło do dozwolonej subrogacji ustawowej na podstawie art. 518 § 1 k.c., to powództwo i tak zasługiwało na uwzględnienie w oparciu o inną podstawę prawną, tj. przez zastosowanie instytucji bezpodstawnego wzbogacenia. Wierzyciel zobowiązany jest bowiem przyjąć wymagalne świadczenie od osoby trzeciej i zaliczyć je na poczet zobowiązania dłużnika, które wówczas wygasa, chyba że dłużnik sprzeciwił się takiemu działaniu osoby trzeciej, co powoduje, że wówczas zobowiązanie nie wygasa.

W ocenie Sądu Apelacyjnego z materiału dowodowego sprawy nie wynika, aby pozwany Szpital sprzeciwił się dokonaniu przez powodową Spółkę zapłaty długu pieniężnego ciężącego na nim względem A. (...), a zatem zapłata przez powódkę na rzecz wierzyciela skutkowałą wygaśnięciem zobowiązania pozwanego Szpitala. Sąd odwoławczy uznał, że sprzeciw pozwanego co do możliwości dokonania zapłaty jego wymagalnych długów przez osobę trzecią nie wynikał również z § 8 ust. 5 i 6 umów łączących Szpital z jego kontrahentem, tj. A. (...). Z tych przyczyn, w ocenie Sądu Apelacyjnego zapłata przez powódkę doprowadziła do wygaśnięcia zobowiązań pozwanego Szpitala wobec jego kontrahenta., a zatem powodowi jako zubożonemu przysługiwało przeciwko pozwanemu jako wzbogaconemu roszczenie na podstawie art. 405 i nast. k.c.

Pozwany zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając błędną wykładnię art. 54 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2013 r. poz. 217 z późn. zm.) dalej "u.d.l." oraz niezastosowanie art. 54 ust. 6 tej ustawy wskutek błędnego przyjęcia, że czynność prawna mająca na celu zmianę wierzyciela obejmuje wyłącznie przelew wierzytelności, a nie jest taką czynnością prawną umowa gwarancyjna z dnia 19 listopada 2012 r., co spowodowało niezastosowanie do niej art. 54 ust. 6 u.d.l. Nadto pozwany zarzucił naruszenie art. 405 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. uzasadnił skarżący niewłaściwym zastosowaniem art. 405 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. w następstwie wadliwego uznania, że pozwany bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem powódki w postaci zwolnienia pozwanego z długu wobec A. (...).

Skarżący wniósł o wydanie orzeczenia kasatoryjnego, a ewentualnie o wydanie orzeczenia reformatoryjnego przez oddalenie powództwa.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Wyrokiem z dnia 6 maja 2016 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy wskazał, że uzasadniony był zarzut wadliwej wykładni art. 54 ust. 5 i 6 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2013 r. poz. 217 z późn. zm.) oraz wadliwej oceny prawnej Sądu Apelacyjnego, że umowa gwarancyjna nie była czynnością prawną mającą na celu zmianę wierzyciela, a realizacja wynikającego z niej poręczenia udzielonego przez powoda skutkowałą wstąpieniem powoda w prawa zaspokojonego wierzyciela, która to subrogacja ustawowa, nie jest objęta zakazem wynikającym z powołanych przepisów, bowiem o realizacji określonego celu czynności prawnej rozstrzyga nie tylko sama wola jej stron, wyrażona w postanowieniach umowy, ale także wola ustawodawcy określająca w art. 56 k.c. zakres skutków prawnych wywoływanych przez czynność prawną (zob. wyrok SN z dnia 16 października 2015 r., I CSK 882/14, niepubl.; wyrok SN z dnia 6 lutego 2015 r., II CSK 319/14, niepubl.).

Ponadto o celu czynności prawnej świadczy nie tyle sama konstrukcja prawna i typowe skutki, do jakich umowa prowadzi, ale to czy w konkretnych okolicznościach może być wykorzystywana do osiągnięcia skutku w postaci zmiany wierzyciela na podmiot trudniący się profesjonalnie obrotem wierzytelnościami i czy skutek taki może być uzyskany poprzez obejście nakazu uzyskania zgody organu założycielskiego samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej, wyrażonego w art. 53 ust. 6 u.z.z. i art. 54 ust. 5 u.d.l. Nawet bowiem w sytuacji, w której bezpośrednią istotą czynności prawnej nie jest zmiana wierzyciela, lecz np. współpraca, gwarancja czy poręczenie, to nie jest wykluczone uznanie takiej umowy za czynność prawną mającą na celu zmianę wierzyciela. Jeżeli bowiem taka czynność prawna może prowadzić do subrogacyjnego nabycia wierzytelności, to w istocie jej celem jest właśnie zmiana wierzyciela bez konieczności uzyskania zgody wymaganej w ustawie. Ustawowy zakaz obrotu wierzytelnościami wynikającymi z zobowiązań samodzielných publicznych zakładów opieki zdrowotnej bez zgody organu tworzącego wyłącza więc również subrogacyjne nabycie wierzytelności na podstawie art. 518 § 1 k.c. (zob. wyrok SN z dnia 20 stycznia 2016 r., sygn. akt V CSK 301/15, niepubl. oraz przytoczone w jego uzasadnieniu obszernie orzecznictwo).

Nadto Sąd Najwyższy wskazał, że do *cessio legis* stosuje się w drodze analogii przepisy o przelewie, co jest uzasadnione z uwagi na podobieństwa konstrukcyjne i funkcjonalne. Z tej przyczyny istnieją również uzasadnione podstawy do przyjęcia, że ustawowe zakazy przelewu, wynikające z przepisów prawa, dotyczą także nabycia wierzytelności w drodze *cessionis legis*. W związku ze ścisłym powiązaniem przez ustawodawcę pewnych kategorii wierzytelności z podmiotami tych praw, dopuszczenie w tym zakresie zmiany podmiotu w drodze subrogacyjnego podstawienia byłoby działaniem zmierzającym do obejścia prawa. Tak więc skoro obowiązuje ustawowy zakaz obrotu, bez zgody podmiotu tworzącego, wierzytelnościami wynikającymi z zobowiązań samodzielných publicznych zakładów opieki zdrowotnej, to w ocenie Sądu Najwyższego, rozpoznającego tę sprawę, wyłącza on również subrogacyjne nabycie wierzytelności na podstawie art. 518 § 1 pkt 1 k.c. (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2014 r. II CSK 9/14 i z dnia 24 kwietnia 2015 r. II CSK 830/14 - niepubl.) i z dnia 7 października 2015 r., I CSK 810/14 niepubl.).

Dalej Sąd Najwyższy wskazał, że wyrok reformatoryjny Sąd Apelacyjny uzasadnił możliwością uwzględnienia powództwa także na podstawie art. 405 k.c.

W tym kontekście Sąd Najwyższy podniósł, że w judykaturze wyrażone zostało już stanowisko, że jeżeli w wyniku działania powoda doszło w sensie obiektywnym do zmniejszenia pasywów pozwanego Szpitala wobec wierzyciela, który został zaspokojony przez powoda w zakresie wymagalnych należności wynikających z umowy łączącej wierzyciela z pozwanym Szpitalem, to powód mógł dochodzić stosownych roszczeń przeciwko pozwanemu Szpitalowi jedynie na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 k.c.), do czego jednak niezbędne było sformułowanie stosownego żądania i wskazanie wszystkich faktów składających się na podstawę roszczenia kondykcyjnego (wyrok SN z dnia 13 stycznia 2016 r., II CSK 185/15, niepubl.).

Za trafną Sąd Najwyższy uznał dokonaną przez Sąd Apelacyjny wykładnię norm art. 356 § 1 i 2 k.c., że wierzyciel powinien zaliczyć świadczenie uzyskane od osoby trzeciej na poczet wykonania zobowiązania ciążącego na dłużniku, chyba, że dłużnik sprzeciwił się takiemu działaniu osoby trzeciej. Powyższe nie przesądza o prawidłowości zastosowania art. 405 k.c. w ustalonym stanie faktycznym i wobec tego za uzasadniony Sąd Najwyższy uznał zarzut

niewłaściwego zastosowania art. 405 k.c., ponieważ kontrola kasacyjna prawidłowości dokonanej subsumpcji tego przepisu przez Sąd Apelacyjny nie jest możliwa wobec niedostatku stabilnych ustaleń faktycznych, a które Sąd ten ocenił jako ustalone w sposób prawidłowy i przyjął za własne. Sąd Apelacyjny odwołał się nader ogólnie do zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, bez bliższego wskazania dowodów, stwierdzając, że nie wynika z niego, aby strona pozwana sprzeciwiła się dokonaniu zapłaty jej długu na rzecz wierzyciela przez powodową Spółkę, a pozwany Szpital, posiadając wiedzę, że zapłaty jego długu dokona podmiot trzeci, nie wyraził wobec tego sprzeciwu, a zatem zapłata dokonana przez powoda wierzycielowi pozwanego skutkowałą wygaśnięciem zobowiązania pozwanego Szpitala czyniąc go w ten sposób wzbogaconym, a powoda zubożonym.

Sąd Najwyższy wskazał, że stanowcze przyjęcie przez Sąd Apelacyjny braku wyrażenia sprzeciwu przez pozwanego na spłatę jego długu przez podmiot trzeci w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym, bez podjęcia próby jakiegokolwiek choćby egzemplifikacji dowodów, jest co najmniej przedwczesne, zważywszy na konsekwentne stanowisko pozwanego prezentowane w uzasadnieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty, a także w postanowieniach § 8 ust. 5 i 6 umów o dostawę, łączących nieuczestniczącego w tym sporze dostawcę z pozwanym Szpitalem, a nadto pozostaje w dysharmonii z dokonaniem wcześniej ustaleniem Sądu, że nie było w sprawie sporne, iż podmiot tworzący pozwany Szpital żadnych zgód mających na celu zmianę wierzyciela nie wyrażał, jak również wobec tego, że Sąd odwoławczy nie zakwestionował ustalenia Sądu Okręgowego, że pozwany Szpital, będąc poinformowanym przez powoda pismem z dnia 20 listopada 2012 r. o zawarciu poprzedniego dnia umowy gwarancyjnej, nie wyraził zgody na zmianę swego wierzyciela.

Nadto Sąd Najwyższy podniósł, że zapłata przez powoda na rzecz Spółki (...), przewidziana w § 7 ust. 1 i 2 umowy z dnia 19 grudnia 2012 r. nazwanej "umową gwarancyjną", była zapłatą przez powoda odszkodowania tytułem naprawienia szkody poniesionej przez kontrahenta powoda wskutek niewykonania umowy (art. 471 k.c.), a nie spełnieniem świadczenia przez osobę trzecią wobec wierzyciela pozwanego Szpitala, skutkującym zwolnieniem pozwanego dłużnika z zobowiązania wobec swego wierzyciela.

Powyższe wadliwości skutkowałą uchynieniem zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. k.c.

Rozpoznając ponownie apelację powoda Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda była nieuzasadniona i podlegała oddaleniu.

Sąd Apelacyjny, w świetle art. 398²⁰ k.p.c. rozpoznając ponownie sprawę niniejszą jest związany zapatrywaniem prawnym wyrażonym przez Sąd Najwyższy, który uchylił poprzedni wyrok Sądu Najwyższego.

Wobec powyższego nie ulega wątpliwości, że Sąd Najwyższy uznał po pierwsze, że zawarta przez A. (...) z powodem umowa gwarancyjna miała na celu zmianę wierzyciela, wbrew odmiennym wywodom apelacji, a po drugie uznał za niedopuszczalne, w okolicznościach tej sprawy, subrogacyjne nabycie wierzytelności na podstawie art. 518 § 1 pkt. 1 k.c. przez powoda wobec nieuzyskania zgody organu założycielskiego, wymaganej ustawą z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, jak również w świetle postanowień umowy zawartej przez A. (...) z pozwanym.

Zarzuty powoda dotyczące zatem wadliwych ustaleń i oceny prawnej umowy zawartej przez A. (...) i powoda, dokonanych przez Sąd Okręgowy, w powyższym zakresie nie były uzasadnione.

Jednocześnie w świetle stanowiska Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny wskazuje, że w tej sprawie powód wytaczając proces, powoływał się jedynie na zawartą z A. (...) umowę gwarancyjną z dnia 19 listopada 2012 r. Podobnie informując pozwanego o spłacie zobowiązań i wzywając pozwanego do zapłaty, powód odwoływał się jedynie do tej umowy gwarancyjnej (k- 18-30). Dopiero w odpowiedzi na sprzeciw, niejako marginalnie, odnosząc się do podstawy prawnej roszczenia, powód wskazał, że skutkiem zapłaty należności przez gwaranta na podstawie art. 391 k.c. jest uzyskanie roszczenia na podstawie bezpodstawnego wzbogacenia. Tym niemniej powód nie sformułował w istocie w

postępowaniu przed Sądem Okręgowym żądania opartego o art. 405 k.c. Natomiast dopiero w apelacji wyeksponował tę podstawę dochodzonego roszczenia.

Trzeba także podkreślić, że pozwany Szpital konsekwentnie nie wyrażał zgody na zmianę wierzyciela i spłatę swej należności przez osobę trzecią. Przemawia za tym literalna wykładnia umów zawartych przez pozwany Szpital z A. (...) § 8 ust. 5 i 6 umów z dnia 8 czerwca 2011 r. i 20 października 2011 r. Wykładnia taka nie nastęrcza żadnych trudności, bowiem w tych zapisach nie istnieje żadna sprzeczność. Jest ona tym bardziej oczywista, gdy zważy się również na kontekst sytuacyjny, w którym umowy były zawierane, tj. w tym przypadku chodzi o obowiązujące już przepisy ograniczające obrót wierzytelnościami zakładów opieki zdrowotnej, czyli zmianę wprowadzoną ustawą z dnia 22 października 2010 r. o zmianie ustawy o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 230 poz. 1507). Również poszukując wykładni zgodnej z celem powyższych umów i zgodnym zamiarem stron (vide wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2003 r., IV CK 206/2003), nie da się wyprowadzić odmiennego wniosku niż ten, że A. (...) i pozwany szpital nie przewidywały możliwości zmiany wierzyciela, jak również podejmowania takich czynności przez wierzyciela, które skutkowałyby tym, że inny podmiot byłby uprawniony do dochodzenia należności od pozwanego, a w konsekwencji pozwany sprzeciwiał się takim działaniom kontrahenta, które spowodowałyby dokonanie zapłaty długu pozwanego przez osobę trzecią. Takie stanowisko pozwanego potwierdza również treść sprzeciwu od nakazu zapłaty. Brak zgody pozwanego na zmianę wierzyciela był okolicznością w sprawie bezsporną, której nie podważa także apelujący.

W konsekwencji należy przyjąć, w okolicznościach tej sprawy, że dłużnik już zawierając umowę z A. (...), sprzeciwiał się, aby podmiot trzeci mógł uregulować jego zobowiązanie wynikające z tej umowy bez jego zgody oraz zgody organu założycielskiego. Takie stanowisko pozwanego należy uznać co najmniej za dorozumiany sprzeciw. Nie można zatem twierdzić, aby dłużnik nie wyraził sprzeciwu, o którym mowa w art. 356 § 2 k.c. Wierzyciel wiedział o tym przyjmując świadczenie od powoda. W takiej sytuacji, gdy osoba trzecia działa przy sprzeciwie, choćby dorozumianym dłużnika, o czym wierzyciel posiada wiedzę w momencie przyjęcia świadczenia, a jak wskazano wyżej, wierzyciel w okolicznościach tej sprawy taką wiedzę dysponował, nie dochodzi do wygaśnięcia zobowiązania dłużnika i ewentualnego nabycia wierzytelności przez osobę trzecią.

Już tylko marginalnie wskazać należy, na co również wskazał Sąd Najwyższy, że umowa gwarancyjna zawarta pomiędzy powodem a A. (...) przewidywała zapłatę przez powoda odszkodowania tytułem naprawienia szkody poniesionej przez kontrahenta powoda wskutek niewykonania umowy (art. 471 k.c.), a nie była spełnieniem świadczenia przez osobę trzecią wobec wierzyciela pozwanego, skutkującym zwolnieniem pozwanego z długu, co wynika wprost z zapisu § 7 ust. 1 i 2 umowy z 19 grudnia 2012 r. Dokonując zapłaty powód więc realizował własne zobowiązanie wynikające z umowy z wierzycielem-płacąc odszkodowanie, zatem regulacja zawarta w art. 356 § 2 k.c. nie znajdzie zastosowania, gdyż działanie powoda nie było spełnieniem świadczenia za dłużnika. Nie doprowadziło do zwolnienia pozwanego z długu.

Brak jest również podstaw do uwzględnienia roszczenia powoda na podstawie art. 405 k.c., wskazywanego niejako marginalnie przez powoda.

Jak już wspomniano wyżej powód nie sformułował przed Sądem Okręgowym roszczenia opartego na bezpodstawnym wzbogaceniu. W judykaturze prezentowany jest pogląd, że niedopuszczalna jest zmiana żądania pozwu, dokonana dopiero w postępowaniu apelacyjnym, polegająca na wyeksponowaniu nowego uzasadnienia zgłoszonego żądania, wynikającego z powołania się na przesłanki innego przepisu prawa materialnego, wskazanego jako nowa podstawa materialnoprawna dochodzonego roszczenia (art. 383 k.p.c.) Nie można również pominąć, że w tych przypadkach, w których judykatura i piśmiennictwo dopuszcza orzekanie na podstawie art. 405 k.c. w sytuacji nieważności czynności prawnej, która stanowiła pierwotną podstawę żądania, akcentowana jest konieczność zachowania tożsamości podstawy faktycznej żądania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 2010 r., I CSK 64/10, Lex nr 811813). Tymczasem w niniejszej sprawie tożsamości między treścią podstawy faktycznej żądania zamieszczonego w pozwie i żądania, z którym powódka wystąpiła w postępowaniu apelacyjnym w oparciu o art. 405 k.c. zabrakło. Powodowa Spółka nie wskazywała bowiem w toku postępowania przed Sądem Okręgowym na tego rodzaju przesłanki faktyczne,

świadczące o istnieniu zubożenia po jej stronie i wzbogacenia po stronie pozwanego, czy przesunięcia korzyści kosztem majątku zubożonego, skoro bezpośrednim beneficjentem owego przesunięcia pozostawał podmiot trzeci tj. dostawca pozwanego.

Wskazanie w jednym piśmie procesowym alternatywnej podstawy prawnej dla dochodzonego roszczenia nie stanowi, w ocenie Sądu Apelacyjnego, skutecznego sformułowania żądania kondykcyjnego. Już to pozwala na uznanie zarzutu naruszenia art. 405 k.c. za nieuzasadniony.

Tym niemniej wskazać przy tym należy, wobec twierdzeń skarżącego, że w doktrynie wydaje się przeważać stanowisko, zgodnie z którym spełnienie przez gwaranta przyrzeczonego świadczenia, zgodnie z konstrukcją zawartą w art. 391 k.c., stanowi raczej wykonanie własnego zobowiązania, a więc spłacenie własnego, a nie cudzego długu. W efekcie gwarant nie wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela z mocy art. 518 § 1 k.c. Spełnienie świadczenia przez gwaranta może natomiast skutkować powstaniem roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (zob. m.in. E. Łętowska, Umowa o świadczenie przez osobę trzecią, Warszawa 1970, s. 147 i n.; P. Machnikowski, w: Gniewek, Machnikowski, Komentarz KC 2014, s. 724; A. Olejniczak, w: Kidyba, Komentarz KC 2010, III, s. 270; W. Popiołek, [w:] K. Pietrzykowski, KC. Komentarz, t. 1, art. 391, Nb 10). Nie zmienia to jednak zasadniczej oceny, zgodnie z którą umowa gwarancyjna z art. 391 k.c., na mocy której gwarant zobowiązuje się, że samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej spełni na rzecz wierzyciela świadczenie ze stosunku podstawowego oraz zastrzega sobie prawo zwolnienia się z tego zobowiązania poprzez spełnienie świadczenia przyrzeczonego mieści się w zakresie przedmiotowym art. 54 ust. 5 u.d.l. Pełni bowiem ona funkcję zabezpieczającą, zaś jej prawnym i ekonomicznym celem jest zmiana osoby wierzyciela publicznego zakładu opieki zdrowotnej na wypadek niespełnienia przez ten zakład świadczenia ze stosunku podstawowego. Tym samym zawarcie tej umowy bez zgody podmiotu tworzącego publiczny zakład opieki zdrowotnej, skutkuje jej nieważnością (art. 54 ust. 6 u.d.l.). W efekcie spełnienie świadczenia z umowy nieważnej ma charakter świadczenia nienależnego i nie skutkuje umorzeniem zobowiązania zakładu opieki zdrowotnej. Tym samym zakład opieki zdrowotnej nie staje się w ten sposób wzbogacony, co powoduje, że nie powstaje roszczenie gwaranta w stosunku do zakładu opieki zdrowotnej oparte na art. 405 k.c. Gwarant ma co najwyżej roszczenie o zwrot nienależnego świadczenia w stosunku do drugiej strony umowy gwarancyjnej (condictio sine causa - art. 410 § 2 k.c.).

Nie bez racji wreszcie podnoszone jest w judykaturze, że powództwo tego rodzaju wymagałoby oceny na gruncie art. 5 k.c., skoro powodowa spółka powołuje jako źródło swych roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia sytuację, którą wywołała własnymi celowymi działaniami, naruszając ustawowe ograniczenia obrotu wierzytelnościami. W takiej sytuacji żądanie takie nie zasługiwałoby na ochronę.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację jako bezzasadną.

O kosztach postępowania orzeczono zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c., biorąc pod uwagę, że to pozwany ostatecznie wygrał spór z powodem oraz zważywszy na poniesione przez pozwanego koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego, na którą składały się: opłata od skargi kasacyjnej oraz koszty zastępstwa procesowego (7366 zł +1800 zł +2700 zł =11866 zł).

SSO Paulina Aslanowicz SSA Beata Byszewska SSA Romana Górecka